

Marjan BREZOVŠEK

Rudi RIZMAN

IZZIVI ODPRTE DRUŽBE

(Sociološki komentarji (1989-1996))

Liberalna akademija, Ljubljana, 1997, str. 297

Britanski diplomat Robert Cooper v svoji odlični analizi političnih in mednarodnih odnosov z naslovom *Postmoderna država* in svetovna ureditev daje sodobnim državam tri razvojne možnosti: lahko ostanejo običajne nacionalne države, ki jih opredeljuje skozi stoletja dobro znan politični boj za oblast in z njim povezano nenehno iskanje ravnotežja moči doma in v zunanji politiki; lahko se spremenijo v polomije, kakršne so nekoč kar same vabile sosednje imperije, naj jih zavzamejo, medtem ko se jih danes vsi otepajo kot gnilega jajca; lahko pa se razvijajo v *postmoderne odprte družbe*, ki se odlikujejo po vladavini prava in so se pripravljene odreči delu svoje suverenosti v zameno za sodelovanje.

Seveda si nihče ne želi živeti v propadli državi, kakršne lahko opazujemo tudi v najbližji sosesčini. A tudi nacionalna država v takšni analizi izgubi veliko svojega populističnega sijaja. Sodobni čas je po Cooperju prvi, ki bo vsaj na delu zemeljske oble opravil s sistemom (tradicionalne) nacionalne države, nastalim po vestfalskem miru daljnega leta 1648. Temelj novega sistema (postmodernih) držav so pravzaprav iste *liberalne vrednote*, ki so cela tri stoletja tedaj razvitim družbam zagotavljale gospodarski razvoj in v obdobju brez vojn tudi družbeni mir. Zapovedi o delitvi oblasti med zakonodajno, izvršno in sodno, o predstavniki demokraciji, spoštovanju človekovih pravic in o zasebni lastnini so zdaj preoblečene v komunikacijsko revolucijo dvajsetega stoletja in ta jim je dodala nove razsežnosti. Nenaklonjenost tradicionalnim državnim metodam, ki vse bolj odlikuje razvite družbe, je lahko včasih tudi pomanjkljivost. Državljanje takšnih držav je težko naplahtati, naj se izpostavljajo za sumljive politične cilje, težko pa jih je tudi prepričati, da je izpostavljanje sploh potrebno, posebno vojaško. Postmoderna država je v bistvu združba dvomljivcev, ki se sicer prav tako

zbirajo in protestirajo, vendar tega ne počnejo zaradi ciljev, ki jih določa vladajoča elita. Proti tej, če je treba, uporabljajo sodni sistem, kakršen v takšnih državah deluje učinkovito in zagotavlja spoštovanje posameznikovih pravic.

Vendar pa je to težko doseči, težko se je nenehno spreminjati in prilagajati novim razmeram. Še toliko težje pa je državam, kakršna je Slovenija, ki so čustveno še trdno zasidrane v nacionalnem ponosu. Takšne še bolj potrebujejo kritično misel, ki zna politično nostalgijo ločiti od razvojnih prioritet. Rizmanovi kronološko urejeni esaji, ki jih sam imenuje "sociološki komentarji", so vpeti v takšno postmoderno zgradbo, vendar pa je v ospredju avtorjevega zanimanja predvsem novi val demokratičnih sprememb v Sloveniji in vse kar zavira njegov prodor in hitrejše napredovanje. Nič ni vnaprej zagotovljenega, predvsem ne razvoj demokracije, za katerega se je Slovenija v prvem trenutku odločila plebiscitarno, in ga ni moč zreducirati na samostojnost in suverenost ter predmoderne ideologije, lokalizem in nacionalizem. V sedemletnem procesu spremljanja in analiziranja vprašanj razpada Jugoslavije, oblikovanja razlagalnih modelov postkomunistične tranzicije, populizma in avtoritarne desnice ter nacionalne identitete pred izzivi združevalnih procesov v Evropi in kompleksnih procesov globalizacije, se avtorju vedno znova postavlja *vprašanje demokracije in položaja posameznika v njej*.

Demokratiziranje je usmerjeno k zagotavljanju pravic, obveznosti in dolžnosti, in s tem k spremembi obnašanja politične avtoritete; liberaliziranje pa se nanaša na pogoje, v katerih se to dogaja. Brez liberaliziranja niso možne socialne spremembe, ki ustvarjajo strukture, prilagodljive pričakanemu cilju tranzicije, brez demokratiziranja niso možne politične spremembe. Vendar pa sindromi, relikti starih vrednostnih obrazcev ostajajo v vsakdanjem življenju, toda tudi v političnih akterjih. Negativni vidiki nacionalizma zlasti ksenofobija in etnično čiščenje, kažejo na splošni problem *politične patologije* in njene posledice za demokracijo. Politična patologija, ki vključuje nasilje, nelegitimno delovanje tajnih služb

in druge oblike zlorabe moči (oblasti), je zagotovo nasprotna demokraciji. Politični škandali in škandalizacija politike so zato pogosta značilnost sodobnega političnega življenja. Vladavina prava je tista, ki varuje državljane pred nasiljem in neupravičenim poseganjem v njihovo osebno življenje. Utrditev demokracije pa zahteva tudi drugačno politično miselnost, ob spoznanju ljudi, da od politične dejavnosti ni mogoče pričakovati vnaprej zagotovljenih rezultatov, kot jih objavlja avtoritarna oblast.

Slovenija se še vedno nahaja v blatu (stare) zgodovine ter se mora na poti v "postzgodovinsko Evropo" rešiti nekaterih nevarnih iluzij. Proučevanje dogajanj v Sloveniji na "koncu zgodovine" je tako v knjigi dr. Rudija Rizmana s simptomatičnim naslovom Izzivi odprte družbe usmerjeno k številnim opozorilom, napakam in pomanjkljivostim tranzicije v postsocialističnih družbah in državah sploh in še posebej v Sloveniji. Slovenija ima po avtorjevem mnenju dobre evropske možnosti, pa tudi mnoge slabe navade in dediščino. V knjigi je tako zabeleženih ogromno problemov tranzicije in transformacije, od časovnega pritiska (hitrost sprememb, napake, razočaranja, nostalgije), organiziranosti in koordinacije družbenih sil (politične zrelosti za spremembe in sprejem zahodnih vrednot), samostojnosti in priključevanja Evropi (identiteta, avtarkija, izguba suverenosti), do nacionalnega vprašanja in nacionalizma ter drugih. Posebej pa velja omeniti, da avtor v vsej tej problematiki vidi izziv tudi za zahodne demokracije in Evropo, ki morajo ponovno preveriti svoje temelje. Neločljivo od takšnih kritičnih razmišljanj pa je tudi proučevanje vloge univerze in intelektualcev v teh procesih, po drugi strani pa tudi biografija samega avtorja, ki je v knjigi dokumentirana v zadnjih dveh poglavjih. Tako mednarodni kot domači kontekst sta namreč močno vplivala na vsebino in zunanje okoliščine, v katerih so nastajali pričujoči eseji in intervjuji, hkrati pa razkrivata tako dobre kot slabe plati sociološkega angažmaja v tranzicijskem vsakdanu. Rizmanove refleksije aktualnih vidikov tranzicije na Slovenskem, tj. iz zaprte (avtoritarne) v odprto (demokratsko) družbo, spadajo sicer v

sociološko publicistiko, vendar pa je takšno angažirano in polemično pisanje tudi vidik teoretske produkcije. Izzivi odprte družbe prof. dr. Rudija Rizmana predstavljajo tako pomemben prispevek k razvoju demokratske misli v Sloveniji, saj razkrivajo vso dilematičnost polminulih in zdajšnjih družbenih razmer v Sloveniji.

Vinko VEGIČ

urednik Anton Behler

Civil-Military Relations in Post-Communist States

Praeger Publishers, Westport, 1997

Knjiga *Civil-Military Relations in Post-Communist States* je nastala na osnovi referatov predstavljenih na istoimenski konferenci v Ljubljani, ki jo je leta 1994 organiziral Obramboslovni raziskovalni center FDV. V knjigi so zbrani po konferenci dopolnjeni prispevki 16 avtorjev iz 12 držav.

Problematika civilno-vojaških odnosov v državah, kjer so bile odpravljene komunistične ureditve z njim značilnimi odnosi med civilnimi (partijskimi) oblastmi in vojsko je postala posebej relevantna v luči vzpostavljanja novih, pluralističnih političnih ureditev ter še posebej v luči približevanja in integracije nekaterih od teh držav v zahodnoevropske politične, gospodarske in varnostne institucije. Prispevki v knjigi na različni ravni teoretične analize obravnavajo probleme odnosov med novimi oblastmi v omenjenih državah in vojaškimi strukturami, kot tudi probleme, ki se pojavljajo v procesu prestrukturiranja obojestranskih sil. Nekaj prispevkov obravnava regijo kot celoto in temelji na komparativnem pristopu, več prispevkov pa se problemov loteva na posamezni nacionalni ravni.

Jeff Simon v svojem prispevku civilno-vojaške odnose v Srednji Evropi obravnava z vidika vključevanja nekaterih od teh držav v zvezo NATO. Učinkovit demokratičen in civilni nadzor nad vojaštvom je ena od zahtev do bodočih novih članic zveze. Te zahteve so postale eden od pomembnih elementov njene širitvene strategije. Simon kot